

YÖN

HAFTALIK GAZETE

SOSYALİZM VE İSLAMLİK



GECEKONDUDA BAYRAM

Yıl: 4 - Sayı: 97

5 ŞUBAT 1965

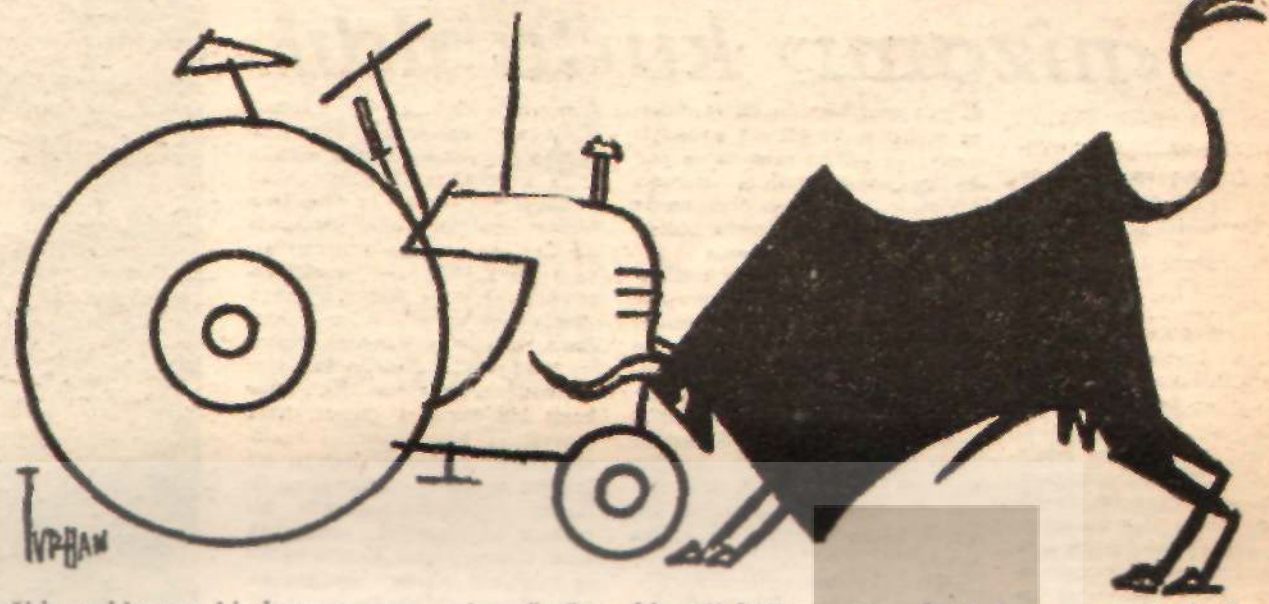
125 Kuruş

SOSYALİZASYONDAN NE HABER?

Bütünüyle değişmeye muhtaç bir toplum düzeninde, perakende reform denemelerini başarıya ulaştırmak mümkün müdür? Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi için en iyi niyetlerle girişilen denemede, toplumun bütün olarak değişme şartlarını yaratmadan başlanacak reform hareketlerinin bir özentiden öteye gidemeyeceğini ortaya koymaktadır.

Sosyalleştirme, parasız bir sağlık sistemi ortaya koyma amacını gütmektedir. Bu amaç millet çapında bir sosyal güvenlik sisteminin tesisiyle gerçekleştirilecektir. Sosyalleştirmede bugün için beklenen, geri kalmış bölgelerde, devlet bütçesinden önemli paralar harcamaya tahsis edilmiş bir sağlık teşkilatı kurabilmektir. Denemeye 1963'de Muş'ta başlanmıştır. 1964'de programa Hakkâri, Ağrı, Kars, Van, Bitlis alınmıştır. 1965 programında ise Urfa, Diyarbakır, Şirî, Mardin, Erzurum, Erzincan, vardır. Program 1967'de tamamlanacaktır.

Programın uygulanmasında ilk karşılaşılan güçlük, sağlık personelinin «Mahrumiyet Bölgesi» adı verilen bu yerlere gitmesinin sağlanabilmesiydi. Meselenin yüksek ücretler verilerek çözülebileceği düşünülürdü. Fakültenin yeni çıkmış genç bir doktorun devlet hizmetinde aylık ücreti 500 liraydı. Sosyalleştirme hizmetinde görev alan bu genç doktora 800 lira muayenehane kapama, 600 lira mahrumiyet ve 600 lira da geçici hizmet ödenekleri verilecekti. Böylece genç doktorların aylık net kazancı 2.200 lirayı bulacaktı. İhtisasını tamamlamış genç doktorlar, ayrıca 700 lira uzmanlık ödeneği alabilecekti. Meslekte yetişmiş bir uzmanın aylığı, Sağlık Bakanının bütçe görüşmelerinde açıkladığı üzere, 4 bin liranın üstündeydi. Okuldan yeni çıkmış bir hemşireye de, Ankarada 350 lira aylık verilirken, Muş'ta bin liraya yakınpara ödenecekti. Ne var ki memleket ölçülerine göre hayli yüksek ücretler verilmesine rağmen, sosyalleştirme bölgelerine yeterli kadar sağlık personeli çekmek mümkün olmamıştır. Meselâ Kars ilini ele alalım: Kars'ta mütehassis doktora olan ihtiyaç 56'dır. 1964 yılı sonlarına kadar yapılabilen tayin 15'tir. 98 pratisyen kadrosunun ancak 53'ü doldurulabilmiştir. 104 hemşire gereklidir. Fakat 25 hemşire bulunabilmiştir. 1964 programına alınan sosyalleştirme bölgesinde 225 hemşireye ihtiyaç vardır. Ama 1964 sonuna doğru sağlanabilen hemşire sayısı 69'dur. Doktor ihtiyacı da ancak üçte bir oranında karşılanabilmiştir. Halbuki Sağlık Bakanı, yurt dışında 3 bin kadar doktorun bulunduğunu açıklamıştır. 2257 doktor da İstanbul'da yaşamaktadır. Yani Türk doktorlarının ayısından fazlası ya İstanbul'da ya da yurt dışındadır. Yurt dışında 3 bin doktorun tıp öğrenimi için devlete yüklediği maliyet, adam başına ortalama 200 bin liradan 600 milyon liradır. Demek ki yüksek ücretler dahi sağlık personelinin doğuya çekmeye yetmemektedir. Doğuya giden sağlık personeli de, il merkezlerinde ve nispeten iyice ilçelerde kalmaya çalışmakta, bu yüzden



sağlık ocaklarının bir kısmına personel bulunmamaktadır. Bakanlıkça hazırlanan Muş ilinin uygulamasıyla ilgili bir rapor, bu konuda şunları söylemektedir:

«Sağlık ocaklarının hizmet bölgesi nüfus dağılışı esasına göre tesbit edildiği hâlde, ocaklarda hizmet gören yardımcı sağlık personelinin hizmet yerleri bu esasa göre değil, bölgenin mahrumiyet derecesine göre tayin edilmiştir. Faaliyete başlandığı ilk günlerinde kur'a usulü ile yapılan tayinler kısa zamanda keyfi tayinler niteliğini kazanmıştır». Hastahanelerde, tam zamanlı çalışma usulü uygulanmamaktadır. Rapora göre: «Yılların verdiği alışkanlıktan kurtulmak ve günlük mesainin tamamını hizmete vermek bazı mütehassıslar için hâlen gerçekleştirilmemiştir. Ögleden sonraki mesailer yeteri kadar verimli olmamıştır.»

SAGLIK ADACIKLARI

Sosyalleştirme programı, sağlık personeli ile halkın kaynaşmasını amaç ediniyordu. Bu sağlanamamış, sağlık ocakları, halktan kopuk adacıklar hâlinde kalmışlardır. Rapora göre «Bâzi ahvalde sağlık ocakları ve evleri köy veya ilçe halkının toplanma oturdukları yerlerden, bir hattâ bir kaç kilometre öteye inşa edilmiş olup bu halkla sağlık personelinin kaynaşmasını önemli derecede azaltmış ve kış aylarında günlerce tamamen izole edilmiş bir şekilde yaşayan sağlık personelinin moralini bozmuştur.» Bir ilçedeki merkez sağlık ocağı, 87 çocuğun ölümü ile sonuçlanan kızamık salgını için kıyamık salgınına seyirci kalmıştır! Raporu okuyalım: «Bulanık, Malazgirt ve Varto ilçelerinin budurlarıyla çevrili bölgede geçen kızamık salgınına şahit olmamıştır. Sahsi temaslarımızla öğrendiğimize göre, en az 6 bin ilâ 10 bin çocuk bu hastalığa yakalanmıştır». Fakat bu bölgedeki sağlık ocaklarının ihbar ettikleri kızamık vak'aları 606'dan ibarettir.

Sağlık personelinin köy yerlerinde, bu konuda güzel istatistikler hazırlanmasına rağmen, lâfta kalmıştır. Raporda çeşitli sağlık ocaklarında «İstisnasız bütün personelin ya ocakta oturur ya da lojmanda istirahat eder» durumu «İstisnasız» ve personelin de bunu saklamadığı belirtilmektedir. Böylece sosyalleştirme hizmeti, personelin çoğu için, beyazların Afrikada yaptıkları gibi, biraz fazla para kazanmak amacıyla katlanılan bir

cins sömürge hizmeti hâline gelmektedir. Sömürge «ana vatan» hayaliyle gün doldurulur ve biraz dünyalığa kavuşunca «ana vatan»ın yolu tutulur. Bu çerçevede, bazı idealist doktorların fedakâr çarpınıları, lüzumsuz bir budalalık sayılır. Halk için değişen fazla bir sev yoktur.

İLÂCSİZ TEDAVİ

Sömürge psikolojisi içinde lâçka bir bürokrasinin bir sürü akıl almaz saçmalıklarına şaşılmalıdır. Sosyalleştirme hizmetinin yürütülmesinde bakanlık servisleri arasında dahi en ufak koordinasyon yoktur. Başlı başına acıklı bir hikâye olan ilâç isî. Bakanlık teşkilâtındaki ilgisizliği ve lâçkağı göstermeye yeterlidir. Rapordan okuyalım: «Bakanlık merkez teşkilâtı ilâç ikmalini zamanında ve yeteri kadar yapamadığı için yeni hizmet faaliyete geçtikten kısa bir zaman sonra ocak merkezlerinde ilâç yokluğu başlamış, hekimler sık sık (ilâçım yoksa niye geldin) sorusuna maruz kalmıştır... Daha önceki vazadlarla tezat teşkil eden bedeli mukabilinde ilâç satım işleri de ilâç sıkıntısına eklenince halkın yeni hizmete sevgi ve itimadını azaldığı gibi, hekimler de zaman zaman şalbe altında kalmıştır. Bedeli mukabili satılmak üzere gönderilen ilâçların toplanan ikmalini yapanların, bölge halkının satın alma gücünü hesaba katmayı unutmuşlardır. 1961 yılındaki ilâç fiyatları avarlamasından sonra 16 kapsülü 13.75 liraya satılan antibiyotikler varken, Muş iline 16 kapsülü 25 lira olan antibiyotik gönderilmesi bu işi yürütenlerin yetersizliklerini ortaya kovan acık bir örnektir. Muş Hastahanesi Dahiliye Mütehassısı Ali Avdemir Güreay'ın bildirdiğine göre, senede bir, belki de iki kutu ancak kullanılabilecek bir ilâctan yüzlerce kutu gönderilmiştir. Her kutunun bedeli 45 lira elvarındadır. Antibiyotik sülfamid v.s. gibi hafif ilâçların ikmalini yeteri kadar yapılmamıştır. Buna karşılık ihtiyacın çok üstünde lojman inşa edilmiş ve cömertçe döşenmiştir: «Sağlık ocaklarının halka daha verimli hizmet edebilmesi için çok gerekli olan laboratuvar mazemesi gönderilmediği hâlde, maun karyolalar, formika masa ve sandalyeler gibi öncelik arz etmeyen ve hizmetin görülmesiyle bağdaşmayacak

kalitede eşyanın gönderilmesi görevli personel arasında, bu eşyadan kendileri yararlandıkları hâlde hoş karşılanmamıştır».

MESELE POLİTİKTİR

Demek ki bir kaç ilde yürütülen basit bir deneme bile, büyük güçlüklerle karşı karşıyadır. Devlet, kesenin ağzını açmıştır. yüksek ücretler ödemekte, sağlık tesisleri kurmaktadır. Menfaat gruplarından gelen bir mukavemet de yoktur. Fakat sosyalleştirme işi, daha pilot bölgeler safhasında bir çok reform denemeleri gibi, ölü doğmuştur. Zira en basit bir reform hareketi için dahi gerekli ön şartlar yaratılmamıştır: Sosyalleştirme davasını kendine is edinen siyasi partiler yoktur. Örgütlenmemiş halk kütleleri, reformun iticisi ve deneticisi değil, seyircisidir. Toplum, ilerleme yolunda ışık tutacak, ona ruh verecek bir fikir sisteminden, bir ideolojiden yoksundur. Her tarafından eşitsizlik ve adaletsizlik akan bir toplumda «gemisi kurtaran kaptan» zihniyeti hâkimdir. Böyle bir ortamda Doğu ilçe ve köylerine giden doktorun bir an önce sömürgeci kurtulma psikolojisini taşınması normaldir. Ancak küllette ve nimette eşitlik prensibinin uygulandığı bir toplumda insanlardan şevk ve fedakârlık istenebilir.

Görüldüğü gibi mesele teknik olmaktan çok politiktir. İlk bakışta teknik gibi gözükse birçok aksaklıklar düzeltilese bile, halk seyirci, halktan kopuk memur «adam sendeci» kaldığı müddetçe —ki bugünkü düzende kalacaktır— sosyalleştirme denemesi kötürümlükten kurtulamıyacaktır. Tıpkı eğitim alanında olduğu gibi. Cumhuriyetten beri eğitim için milyarlarca lira harcamışızdır, her türlü teknik imkâna sahibizdir. Okuma - yazma oranını bir kaç yıl içinde yüzde 100'e çıkartmak teknik bakımdan mesele değildir. Ama Türkiyede okuma - yazma bilmiyenlerin sayısı, 40 yıl öncesi ne nazaran artmıştır! Kalkınma Planı da, Vergi Reformu da teknik değil, politik nedenler yüzünden dejenere olmuştur. Bu sebeple, toplumdaki reformcu kuvvetler, enerjilerini perakende reform tedbirleriyle oyalanmaya değil, reformların ön şartı olan politik değişiklikleri gerçekleştirmeye yöneltme durumundadırlar.

Doğan Avcioğlu

MORRISONCU GENEL BAŞKAN

Geride bıraktığımız haftanın son günü Süleyman Demirel, Hürriyet gazetesine, hakkında uyanan şüpheleri kuvvetlendiren bir beyanat verdi. Demirel'e göre «özel teşebbüs sahibinin gayri meşru kazançla sulistimlî yapması imkânsızdır.» Bunun içindir ki, «işini bilen, dürüst olan ve çalışan bu memlekette kazanacak milyoner olacak, milyarder de.»

Ne var ki, «on sene içinde Türkiye'de Türkiye'nin sayılı iş adamı olacaklar» diyen iş adamı Demirel-taahhüt işlerinde hep zarar etmiş!.. Ereğli - Çelik lojmanlarından 400 bin lira, Orta-Doğu su tesislerinden 800 bin lira kaybetmiş on yıl sonrasının sayılı iş adamı, Ereğli - Çelikte, birkaç lojman inşaatında 1 milyon 100 bin lira fazla para ödemesine ve Orta - Doğuda 800 bin liralık açığa avantaj sağlamasına rağmen, iş adamlığının daha ilk günlerinde büyük zararlara uğramış!.. Bu olağanüstü avantajlara hiç dokunmayan ididâlî iş adamı emaliyeye vergi kesintisi olarak 400 bin lira yatırdım» diyerek zihniyetini karıştırmak istemektedir. Fakat bu «vergi kesintisi» «milyarderler yaratacağız» diyen Demirel'in kazançlarıyla ilgili değildir. Bunlar her iş adamının iş dolayısıyla ödediği kesesinden çıkmayan kesintilerdir. Büyük iş adamı, barajlar kralı Demirel ise, kendi ifade sine göre, geçen yıl zarar etmiştir 1964 kâr-zarar hesabına 1965 Martında belli olacaktır.

1964 den önce verdiği her işte zarar eden on yıl sonrasının büyük iş adamı, müteahhüt için gerekli parası, «banka kredisi ve kendi ailesinin gücüyle» bulduğunu söylemektedir. Halbuki bu barajlar kralı sabık müdür, «fakir bir köylü çocuğu olarak» büyük tirajlı basında kamu oyuna sunulmuştur. «Her işte zarar eden, ailesi fakir köylü çocuğu», alle gücüyle müteahhütlik yaptığını söylemektedir! Gerçi kardeşi, Demirel, Devlet Su İşleri'nin başındayken, Isparta civarında Genel Müdürlüğün emanet usulüyle bazı işleri yaptırmıştır. Ama bu işlerden sağlanan «alle gücünün» her işte zarar eden geleceğin büyük iş adamının hovardaca aldığı ve yürüttüğü ihalelerin kayıplarına yetmemesi gerekir. Bankalar ise, bugün her işte zarar eden, geleceğin büyük iş adamına, zarar ettigine gerçekten inandıysalar herhalde «önemli krediler açmaktan kaçınılmazdır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin sağladığı ve Demirel'in cevaplandırılmaktan ödeneceği 2 milyonluk faizsiz krediler, tabii ki bu hesaba dâhildir.

Kendi işlerinde 1964 yılına kadar zarar ettigini söyleyen Genel Başkan, 9 bin lira ücretle müşavirlik yaptığını ileri sürdüğü Morrison firmasının kâr-zarar hesaplarını da açıklamayı vazife bilmiştir. Morrison susmuş, fakat Morrison'un ücretli adamı konuşmuştur. O Morrison ki, Türk Kanunlarını çiğneyerek, Ereğli inşaatını Venezuela menselli Koppers ile Amerikada anlaşarak almıştır. Ma lîye Bakanlığının itirazlarını etkisiz bırakmayı bilmiştir. Ayrıca ihale bedelinin üstünde 33.5 milyon lira koparmayı başarmıştır. Tesislerin sigorta işlerine, Amerikan firmalarını katmakta olağanüstü beceriklilik göstermiştir.

A.P. Genel Başkanı, işte böyle çok becerikli bir yabancı firmayı da Amerikan Ticaret Bakanlığının Türkiyede «çok tatlı kârlar» olduğunu açıkladığı bir sırada, tıpkı kendisi gibi zarar etti gerekçesiyle savunmaktadır! Morrison'un resmi avukatları susarken, Morrisonun sözcülüğünü A.P. Genel Başkanı futursuzca yapabilmektedir! Sonra da A.P. Genel Başkanı soruyor: «Peki neyi ispat etmek istiyorlar, bu memlekete ve halka?». Cevabını da kendisi veriyor: «Bunların adı tektir ve hiç bir devirde değişmemiştir; Serwet düşmanlığı. Ne var ki konuşmalarıyla şüpheleri giderecek yer

de körükleyen milyarderler yetiştirme çabasında A.P. Genel Başkanı, hakkında ileri sürdüğü müz delilli ispatlı iddialara tek kelimeyle dokunmaktan kaçınmaktadır. Meseleyi, «servet düşmanlığı» diye kapatmaktadır. Hem, o lider oluncaya kadar kimse onun yolsuzluklarından söz etmemiş. O halde şimdi de edememiş. Hükümet, edenleri susturma luyuş. Bir kere YON, üç yıldır, yani Amerikan sefaretî mensuplarını Demirel'den «geleceğin adamı» diye bahsetmeye başladıkları tarihten beri söz etmektedir. Fakat bu bir şeyi değiştirmez. Elbette ki basın, Morrison'un ve diğer şirketlerin 15 bin lira aylıklı müşaviri olduğunu söyleyen müteahhidin geçmişini didik edecektir. Bunu politik hesaplara bağlayıp, işin içinden sıyrılmaya kalkışmak iyi niyetli bir davranış değildir. Hele YON, resmi evraklara dayanarak sıraladığı hesapların cevaplarını beklemektedir. Bu durumda A.P. Ge-



Süleyman Demirel
«Sermaye dostu!»

nel Başkanı, bir kısım iş adamına has «servet düşmanlığı» edebiyatına sığınmakla, sadece hakkında uyanan şüpheleri arttıracaktır. Demirel'den, Morrison avukatlığı yerine, ciddi açıklamalar bekliyoruz.



Anadolu Ajansı ve Milli Emniyet

Cumhuriyet Senatosunda Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Bütçesinin görüşülmesi sırasında, senatorlerden birisi bakandan Anadolu Ajansı İdare Meclisi başkanı ve üyelerinin adlarını sordu Bakan da bu adları sıraladı: Ziya Selçuk (Başkan), Evet Güreşin, Abd. İpekçi, Öz-



Ali İhsan Göğüş
«Millî Emniyetin düzeltmesi»

can Ergüder, Mümtaz Müeyyet Berkman.

Ali İhsan Göğüşün bu açıklaması üzerine gene bakandan soruldu: Bir İdare Meclisine bilgi sahibi özgül gazeteciler tayin edilebilirdi, ama, böyle bir ajansla uzaktan yakından ilişkisi olmayan bir memur, bir Emniyet şefi nasıl olur da Ajansın başına getirilebilirdi.

Turizm ve Tanıtma Bakanı Ali İhsan Göğüş, Anadolu Ajansı Meclisinin Başına Millî Emniyet Hizmetleri Başkanını, yani devlet memuru sarfesinde bir gizli emniyetçiyi tayin ettiğini bilmiyor muydu? Biliyorsa bunu nasıl izah ediyordu.

Bakan bir kere daha, kürsüye geleerek, Ziya Selçuk'un Millî Emniyet Hizmetleri Başkanını olduğunu bilmediğini söyledi. Durumu tahkik edeceğini sözlerine ekledi. Böylece de komedinin birinci perdesi kapandı.

Komedinin ikinci perdesi Anadolu Ajansında oynandı. Ajansın Senato toplantısını takip eden muhabirleri, olayı olduğu gibi yazdılar ve merkeze geçirdiler. Biraz sonra da bu konuyu içine alan bütün telekster vasıtasıyla gazetelere gitti. Gelgelelim birkaç saat sonra da aynı Anadolu Ajansının devam eden bültenlerinde şöyle bir düzeltme yayınlandı:

«Bugünkü bültenimizin 34 üncü sayfasında, Turizm ve Tanıtma Bakanı Ali İhsan Göğüş'ün Bakanlık Bütçesinin Senatodaki müzakeresi münasebetiyle ileri sür-

GERÇEK SAYGISI

MİLLİ SAVUNMA VE MİLLİ KALKINMA

Fethi Naci

CUMHURİYET Senatosu'nda Millî Savunma bütçesinin görüşülmesi, ilgi çekici açıklamalara ve konuşmalara yol açtı.

Tabii senatör Suphi Karaman, önemli bir konuşma yaparak, askerlik süresinin 15 yıla indirilmesini, asker sayısının azaltılmasının şimdiden planlanmasını, bir kısım birliklerimizin vakti kaybetmeden NATO emrinden alınıp millîleştirilmesini istemiştir. 66 milyar lira tahmin edilen millî gelirin 3 milyarını, yani hemen hemen yüzde 5'ini savunmaya ayıran bir az gelişmiş memleket, Türkiye... Besikteki çocuktan ak sakallı dedeye kadar, adam başına 100 lira savunma masrafı düşen bir az gelişmiş memleket, Türkiye... Ortalama alle büyüklüğü köylerde 5,96 kişi, şehirlerde 5,99 kişi olduğuna göre, savunma masraflarına her köylü ailesi yılda ortalama 596 lira ile, her şehirlî ailesi de 509 lira ile katılıyor demektir...

«Ya Amerikan yardımı» diyecekler!

Millî Savunma Bakanı, bu konuda çok ilgi çekici bir açıklama yaptı: «Tavandan sabit tutulmak suretiyle yardım çeşitlerinde yapılan değişiklikler (...) millî bütçemizden yapılması gereken harcamaları arttırmaktadır. «Bakan'dan yardım adı altında alınan her dolar için kendi öz kaynaklarımızdan ne kadar harcayacağımızı açıklamamız da isterdik. Ve bu hesap mutlaka yapılmalıdır! Çünkü Amerika ile ilgili «Karşılıklı yardım ve savunma anlaşması imzalayan 12 Güney Amerika ülkesinin Amerika'dan askeri yardım adı altında aldığı her dolar için 9 ilâ 10 dolar sarfettiklerini bilmek, memleketin seven bir insanı kara kara düşündürmektedir. Ya Amerika Savunma Bakanlığı Milletlerarası Güvenlik İşleri eski sekreteri yardımcısı Sprague'nın Amerikan Kongresinde söyledikleri: Her ne kadar bütün bu programlar müttefiklerimize yardım etmeye tahsis edilmişse de askeri programın her dolarının 85 senti burada, Amerika'da, sarfedilmektedir. Yani bu programların en büyük kısmı Amerikan ekonomisine dönmüş gelmektedir. Amerikan yardımı, gerçekte Amerikan tekellerine verilen siparişleri ödemeye varıyor!

Millî savunma, elbette, bağımsızlığımızın, millî haysiyetimizin koruyabilmemizin baş şartı. Ne var ki, millî savunma ile millî kalkınma arasındaki derin bağlantıyı ve bunların dış politika ile ayrılmaz ilişkilerini gözden kaçırmamak gerek. Türkiye'nin gerçekten millî bir savunma gücüne sahip olabilmesi ancak millî kalkınmasını gerçekleştirmesiyle mümkün, gerçekleştirmesi ölçüsünde mümkün. Türkiye'nin millî çıkarlarına uygun bir kalkınma kendi öz kaynaklarımızla dönmekle gerçekleşecekse, millî çıkarlarımıza uygun bir savunma da ancak kendi öz kaynaklarımızla gerçekleşecektir. Savunma Bakanı da «Dış yardımları devam ve kararlılığı hakkında kesin bir garantiye sahip değiliz» demiş bulunmaktadır.

Son zamanlarda dış politikada yeniden Atatürk ilkelere dönüş, millî savunma meseleleri üzerinde de olumlu etkilerini göstermiştir. Çok taraflı vurucu kuvvete katılmayı reddedilmişiz, NATO'nun silahlı kuvvetleri mevcudunun 1965 yılından başlayarak arttırılmasını istemesine rağmen bu isteği yerine getirmemişiz, gerçek bir millî savunma anlayışının belirtilerinden başka bir şey değildir.

Gerçek bir millî savunma ancak millî kalkınmamızla mümkün. Millî kalkınmamız ise durmadan üretilen yatırımlar yapmamızla gerçekleştiriliyor; millî gelirimizin büyük kısmını sanayi ve zirai üretimimizi arttıracak alanlara yatırmamızla gerçekleştiriyor. Bu ancak, milletlerla barış içinde birlikte yaşanmalarımızla gerçekleştirilebilir. Bunun için Türkiye'nin kalkınması, iç imkânları kadar, dış ilişkilerine de bağlı. Az gelişmiş Türkiye'nin sürekli bir barış, genel silahsızlanma ve barış içinde birlikte yaşama düzeninin gerçekleşmesinde sadece ama sadece milli çıkarı vardır. (1900-1953 yılları arasında savaşlar ve savaş hazırlıkları için yapılan masraflar, 4.000 milyar doları buluyor! İstatistik uzmanları, bu para ile yeryüzünde yaşayan bütün insanlara elli yıl bedava ekmeğe sağlanabileceğini; bu para ile 500 milyon aileye, yani yeryüzünde yaşayan ailelerin üçte ikisine, konforlu meskenler yapılabileceğini hesaplıyorlar...)

Millî savunma, millî kalkınma, millî dış politika... Hepsi birbirine bağlı, hepsi ötekilerin «olmazsa olmaz» şartı...

Bunların hepsi birden ve birlikte gerçekleşmedikçe, «plânlı kalkınma» da, «reformlar» da, «çağdaş uygarlık düzeyine erişmek» de, günlük yaşama güçlükleri içinde bulunan ve alaca karahlıkta el yordamıyla bir çıkar yol arayan halkımızı ayakaltıktan başka neye yarar?

riiden tenkit ve temennilere verdiği cevaba ilgili devamla haberin baştan 4. üncü paragrafında ki Ziya Selçuk'un Millî Emniyet Başkan olduğundan haberim yok tur zekinde «beyan iptal edilerek yerine aşağıdaki paragraf konulmuştur:

Anadolu Ajansı, Ticaret kanu-

nuna tâbi bir anonim şirkettir. Özel bir kuruluştur. Ajansla ilgili bir kurum hükmü, devlet memurunun ajansta da görev almaya imkân vermektedir.»

Eh, Millî Emniyet Başkanının idare Meclisi Başkanı olduğu, üzerkliğe sahip ajans da bu kadar olurdu Türkiye'de...

Hem Sosyalist, hem de müslüman olduğunu ileri süren Mısır ve Cezayir gibi devletlerin ortaya çıkması, sosyalizm ve islâmiyet arasındaki ilişkilerin geniş ölçüde tartışılmasına yol açtı. Le Monde gazetesinde Jean François Kahn bu tartışmaları anlatmaktadır. J. F. Kahn'ın bu yazısının bir özetini veriyoruz:

Sosyalizm ve İslâmlık

«Dört şey insanların müşterek malı olmalıdır: Su, gıda, ateş ve tuz» HADİS

Cezayiri yöneten politik teşekkül olan F. L.N. (Millî Kurtuluş Cephesi) nin teorik organı REVOLUTION AFRICAINE dergisi, başlangıçta aşırı bir laiklikten yanaydı, son zamanlarda ise savaşçı bir İslâmlığı savunur oldu. Bir eğilimden ötekine bu geçiş birdenbire oldu ve hazırlık tartışmaları yapılmadan gerçekleşti.

Toplumda kökten değişmelerden yana olduğu iddia edilen bir sosyalizmin İslâmlık açısından haklı gösterilmesi teşebbüsü çok ilginç bir konudur. İslâmlığın tarih boyunca iler bir sosyalizmi temsil ettiği ileri sürülüyor. İddiaya göre bu özellik İslâmlığın tabiatındadır. Peygamberin, öz olarak «Dört şey bütün insanların müşterek malı olmalıdır, (ya da müşterek hakkı): Su, Gıda, Ateş ve Tuz» anlamına gelen hadisi bu gerçeği doğrulamakta değil midir? Modern yorumcular bu dört şeyin, İslâmlık öncesi Arabistan'da dört temel ürün olduğunu ileri sürüyorlar. Onlara göre bu Hadiste «Temel ürünleri» ve «Üretim araçlarını» sosyalistirmeye davet açıktır.

İSLAMLIK VE SINIF SAVASI

Bundan birkaç ay önce Cezayir Üniversitesi profesörlerinden Boghadi, Cezayir Sendikalar Konfederasyonunun topladığı bir konferansta «Sosyalizm ve İslâmlık» konusunu ele almıştı. Salonunda büyük kalabalık yoktu, ama çoğunluğu genç olan dinleyiciler çok dikkatli idiler. Konferansı ilk önce Arap düşünürü El Farabi'nin Fâzilet Şehri adlı kitabında savunduğu ütopyik sosyalizmi ele aldı. Sonra Marks'ın, küçümser bir eda ile sözünü etti. Ona göre Marks Hegel'in felsefesiyle, Adam Smith'in iktisadını haksız olarak kendine mal etmekten başka ne yapmıştı ki? (Burada genç dinleyiciler arasında bir koynaşma oldu.) Sınıf savaşına gelince, Peygamber bunu da, şiddetle de, devrimleri de suçlamıştı. Mülkiyeti ise, tabii «küçük» mülkiyeti, İslâmlık insan tabiatının gereğisaymaktaydı.

Bu sözlerle dinleyiciler sert tepki gösterdiler. İlk söz alan genç, «İslâmlık sınıf savaşına karşıdır deniyor, diye atıldı, peki Peygamberimizin müridi Abu Ohare El Ghifal, insanın insan tarafından sömürülmesine karşı ilk Devrim bayrağını kaldıran değil midir? (El Ghifal İslâm Sosyalistlerinin Lenin'i sayılmaktadır). «Aç olan bir adamın, zenginleri kesmek için kılıcını çekmeyeğine şaşarım» diyen o değil midir? Belli ki İslâmlık sınıf savaşını haklı bulur. Bir başka dinleyici söz olarak, Peygamberin düşmanlarının Ebu Cahil gibi zengin köle sahipleri olduğunu hatırlattı. Peygamber kendisi zenginlere karşı gazayı teşkilâtlandırmıştı, bu da sınıf savaşı değil de neydi? Zaten bir Hadiste şöyle denmiyor muydu: «Tanrım, yoksul olarak yaşamama izin ver, yoksul ölmeme sağla, ve son yargı günü beni yoksulların saflarına koy.»

Bu kısa tartışma ilginçtir, çünkü İslâm sosyalizmi teorik bakımdan üç noktaya dayanmaktadır: İlk Halifelerin davranış ve tutumlarına, Peygamberin hadislerine ve gene Peygamberin kişisel mülkiyet ile özel mülkiyet arasında yaptığı muğlak ayırma.

İlk dört Halife Omer Ebu Bekir, Osman ve Ali'den bu bakımdan en önemli olanı şüphesiz Ali'dir. El Verdi adındaki Iraklı, Ali'nin kişiliğinde sınıf savaşının Havarisini görüyordu ve onu Devrimler zincirinin başına yerleştiriyordu. Eski Cezayir Bakanlarından Bay Tefik El Medani'nin de hatırlattığı gibi, Omer de şu sözleri sarfeden adamdı: Ardında olan kumanda etme süresi önünde olsaydı, zenginlerin fazla mallarını alıp yoksullara dağıtırdım, aynı Omer Irak topraklarını Arap fatihlere dağıtmayı reddetmişti ve bu toprakları ülkenin bütün Müslümanlarının ortaklaşa malı haline getirmekte direnmışti ki, bunu, yerinde olarak, bugünkü Cezayir Hükümetinin tanınan Kendi Kendini Yönetme Prensiptene benzetebiliriz. Şu formülü ileri süren de Ali idi: «Zenginin debdebesine yarayan her şey yoksulun açığına nedendir. Ebu Dehr El Af-

Le Monde

gani de Muaviye gibi varlıklı kişilere ve Şam'ın zengin sınıfına karşı amansız bir savaşa girişmişti, bu yüzden de sürüldüğü Medine doğusunda açlıktan ölmüştü.

İktibas edilebilecek sosyalizmi destekler nitelikte Hadisler pek çoktur. Bu gibi araştırmalar tarih bakımından ilginç olmakla birlikte daha çok okumuşlar arasında bir oyunu andırır. Asıl önemli olan, İmanın biricik kaynağı olan Kur'anın getirdiği aydırlıktır. Oysa bereklik mukaddes kitapların en güçlü yanı sayılmaz.

KUR'ANIN YORUMU

İnsanlığın doğuşundan sonra uzun süre, en yüksek katların da yardımı ve hoşgörüsüyle Kur'anı yorumlamak mümkündür. Bu çağda «İçtihat» Çağı denir. Derin ve hummalı bir entelektüel faaliyet ile Arap felsefesinin, Batı felsefesine tartışılmaz üstünlüğü bu çağın baş özelliğidir.

Sonraları «İçtihat kapısı» kapandı ve kısır bir skolastisizmi temsil eden «Taklit» çağı başladı. Geçen yüzyılın İslâm reformcularının çabası eski İçtihat çağını yeniden açmak yönündeydi.

Burada görülen iki ayrı tutumdur: Kimileri İslâmlıktan hareket ederek, şüphecin ve özgür düşüncenin yükselen seline karşı, bir çeşit sosyalizmde daha sağlam bir züh aramaktadırlar. Kimileri ise, sosyalizmden hareket ederek İslâmlıkta bir dayanak, bir doğrulama, halkı kendine bağlama aracı aramaktadırlar.

«ZEKÂT» YOLUYLA SOSYALİZM

Yukarıdaki iki gruptan ilki, tıpkı sözü edilen Cezayirli konferansı profesör gibi Kur'an'ın sosyalist manifestolarını ilki ve en mükemmeli olduğunu iddia etmeye kadar işi götürmektedir. Onlara göre bu sosyalizmi gerçekleştiren, İslâmlığın beş şartından biri olan Zekât'dır. Bu görüş bugün Cezayirde sık sık ileri sürülmektedir. Bundan birkaç yıl önceye kadar aynı görüşü Nâsirî yazılarda da bulabiliyorduk. Bu tema etrafı olarak işlenmektedir: İslâm sosyalizmi, Peygamber'in suçladığı iddihara (küp doldurmaya) karşıdır, büyük malikanelere karşıdır ama özel mülkiyetten yanadır.

Eski Cezayirli Bakanlardan El Medeni şu senteze yarmaktadır: «İslâmlığın, ekonomik ve sosyal esaretin ve sömürmenin her biçimine karşı olduğu na inanıyoruz. İslâmlık millileştirmeden yanadır, ve özellikle (Mecelleye bakımına) toprakaltı servetlerinin ve büyük mülklerin millileştirilmesinden yanadır. İslâmlık büyük servetlerin kişilerin elinde birikmesine ve mürabahacılığa karşıdır. Ama İslâmlık dört noktada Marksizmden ayrılır: İslâmlık sınıf savaşına karşıdır, küçük özel mülkiyete saygı gösterir, mirasa saygı gösterir ve şüphesiz ki Tanrı'ya inancı savunur.» Bu tezi desteklemek amacıyla Kur'an'dan örneğin şu Sure'yi zikredebiliriz: «Küplerini altın ve gümüşle dolduranlara bildiriniz ki onları Cehennem acılarının en şiddetlisi beklemektedir.»

Bu Zekât yoluyla sosyalizm düşüncesi, Skandinav ülkeler sosyal demokratlarının «Vergi yoluyla sosyalizmi», ya da İngiliz İşçi Partisi reformistlerinin tutumunu pek andırır. İslâm tarihinde de, Maraşlı Sidi Bel Abbas gibi bazı mistikler Zekât fikrine dayanarak, gerçek bir servet dağıtım görüşünü savunmuşlardır. Ama öteki grupun tutumu farklıdır. Bu sefer amaç sosyalizmdir, İslâmlık ise bir araçtır, ideolojinin taşıdır. Bolşevik Devriminin ilk yıllarında, Rusyada, Sultan Gânev adındaki Tatar komünisti bu imkanı sezdii, ama onu Sibirya'ya sürgünden Stalin'in dostluğu bile kurtaramadı.

Ben Bella hükümetinin bakanlarından Bay Omer Uzevan En İyi Savaş adamı taşıyan kitabında bu eğilimin tanımlanmasını yapıyor. Ortodoks Cezayirli komünistleri ve Batılı rasyonalistleri, derin bir imanı

olan halkın psikolojisini anlayamadıkları için kinıyor.

Bu kökten ama islâmcı sosyalizm taraftarları, sınıf savaşının Dinin ruhuna aykırı olmadığı ve Dinin mülkiyete saygıyı telkin ettiği iddiasının da su götürür bir iddia olduğu tezini savunuyorlar. Evet Kur'an'da «Biz insanları derece farkı ile yarattık» denilmektedir, ama bu toplumun sınıflara bölünmesini haklı gösteren bir Ayet midir? Asla değildir, deniyor, burada söz konusu olan fazilet ve kişisel yetenek bakımından farktır. Ve burada da ilk halifelerin ve Ebu Dharr El Ghifal'nin beyan ve yorumlarına başvuruyoruz.

Bunlar, Kur'an'da mülkiyete saygıyı açıkça telkin eden tek bir satır bile gösterilemeyeceğini, tam tersine gerçek mülkiyetin Tanrıya ait olduğunu, insanın ise bunun ancak bekçiliğini yapabileceğini ileri sürüyorlar. Zaten, diyorlar, söz konusu olan mülkiyetin ortadan kaldırılması değildir, sadece Müslüman topluluğuna geri verilmesidir.

Komünistler bu tartışmaların kenarında duruyorlar, ama ileri sürülen problemlere artan bir ilgi göstermeden yapamıyorlar. Nitekim kopan Cezayir Komünist Partisi liderlerinden Bay Bes'r Hac Ali, Sovyetler Birliği Komünist Partilerinin organı «Revue Internationale» de, ilk defa olarak, bu yoldaki araştırmaları bir ölçüye kadar doğru ve yerinde gösteren bir etüd yayınladı.

Sosyalist ve Müslüman olan Gine Lideri Bay Seku Ture, kendisine sorduğumuz bu konudaki sorulara karşılık olarak, sorunu başka açıdan aldığını ve söz konusu olan şeyin kişinin barınağı olan Din ile kolektifin (toplumun) alanı olan politika arasındaki ilişkilerin koyduğu penel sorunu olduğunu söyledi. Ona göre iki kavram birbirine karıştırmamak gerekir ve içinde bulunduğumuz safhada İslâmlık sadece bir ahlak ve fazilet kaynağıdır, sosyalizm ise aksiyon tarzıdır. Lise öğrencilerinden bir grup önünde yaptığı bir konuşmada Bay Ben Bella da aşağı yukarı aynı görüşü savunuyordu: Felsefe alanında Tanrıya inanabilirsiniz, ve ekonomi alanında da artık değerli Marksist tanımlamasına inanabilirsiniz. Batı rasyonalizmi açısından bu belki bir bakımda doğrudur ama tarihte çok kez dünya işleriyle dini birbirine karıştırmış olan Müslüman açısından bu pek yerinde bir görüş sayılmaz.

MUSLUMAN DEVRİMCİLER TEORİLERİNİN KURUCULARINI ARIYORLAR

Oyle görünüyor ki İslâmlık bugün tarihinin en önemli bir safhasını yaşamaktadır. İslâmlığın Afrika kıtasına kök salmakta olduğu bir gerçektir. «Kelâmî-Kadim» tâ Nijer nehrinin öteklerinden duyulmaktadır.





Nasır, coşkulu Mısır halkı arasında

cek kadar ileri gidebiliyordu. Eğer resmî İslâmîk zamanında bu akıma karşı en sert biçimde karşı çıkmamış olsaydı, bu felsefe ekolünün Peygamberin hadiselerinden de daha ilginç olacağı besbellidir.

ONDOKUZUNCU YÜZYILIN REFORMİST AKIMI

Bu sonuncu eleman bugünün gerçeğine çok daha yakından bağladılar. Söz konusu olan bugünün Müslüman sosyalistlerinin geçen yüzyıldaki büyük reform hareketi karşısında tutumlarını tesbit etmeleri ve bu hareketi destek edinmeleridir. Bu pek inandırıcı olamamaktadır. Geçen yüzyılda, hattâ bundan birkaç yıl önce bile sorun hiç de aynı biçimde konmuyordu. İslâmîğin yeniden uyanışı ve İslâmîlikte reform hareketi bir iç sosyal durumun sonucu olarak meydana gelmedi, daha çok içgüdü altında tuttuğu ülkeyi ezen yabancıya karşı bir hareket olarak belirdi. Bu yabancıya karşı, Arap dünyasını yeniden birleşmesini sağlayabilecek sağlam bir ideolojiyi yaratmak gerekti. Bu hareket daha çok Cezayirde Ulema arasında elverişli toprağı buldu. Bu hareket devrinci, hattâ yıkıcı olarak nitelendi ki bu, o zamanın sömürge durumundaki Cezayirine doğrudur. Çünkü «Milletin Gerçeği» ilk tanınlayan bu hareket olmuştur. Ama Ulema, hattâ Ben Badis bile milliyetçi istekleri hiçbir zaman aşmamışlardır. Elafganî bu İslâm uyanışında baş rolü oynamıştır.

Burada ana dâva ulusçuluktur ve daha kökten bir girişin söz konusu olduğu zaman bunu başaran Saloma Musa gibi bir Kipti materyalisttir.

Bugün ilk önce Cezayirde (Sonra da Cezayirde değil, aynı zamanda Mısırdaki da Suriyede de) denenen şey bize bu son yılların liberal ve reformist hareketinin bir kopma gibi görünmektedir. Ama öte yandan reform hareketinin bir kısım malzemesini kullanma ve buna sahip çıkma yolunda da gayretler vardır. Reformun sıfışı ve varılacak olan hedefler artık aynı değildir. Yeni bir yönelim tutulmuştur.

Arap halk yığınlarının İslâmîk yüzünden pasif oldukları söylenir. Oysa ki Hazretî Muhammet kesin sonuç elde edilen bir savaştan döndüğünde tilmizlerine şöyle demişti: «Artık küçük Cihad sona erdi. Bundan böyle Büyük Cihada girişiyoruz.» Yani bir Dünya İmparatorluğunun kurulması uğrunda Cihada. Bundan kısa zaman önce Cezayirli Bakanlardan Tevfik El Medeni, bir radyo konuşmasında aynı temayı ele alarak şöyle diyordu: «Küçük Cihad, Bağımsızlık Savaşına sona erdi. Şimdi Büyük Cihada, yurdumuzun kuruluşu uğruna savaş başlıyoruz.» Bu sözler sorunun özet halinde karşılığı olarak kabul edilebilir.

İslâmîk zamanın devrimci bir niteliğe bürünmesi durum ne olur? İşte bu soru, Müslüman sosyalistlerin girişimiy oldukları Enesî Kurucunu (Pir) araştırmalarına büyük önem katmaktadır.

Bugün bile Cezayirde, Mısırdaki ya da Suriyede yayınlanan bir dergide, bir ortaçağ İslâm düşünürüne ya da bir dokuzuncu yüzyıl tarikatına dayanılarak herhangi bir tez savunulabilmektedir. Dıştan ne kadar çarpışık ve karışık görünürse görünsün, İslâm tarihini iki yönlü bir hareket olarak özetlemek mümkündür: Bir taraftan hâkim sınıfların teorik dayanağı haline getirilmiş

resmî ve ortodoks İslâmîk protestanlığın çıkışından önce Hıristiyanlık gibi gittikçe düşer ve çürür. Ve buna karşı halk yığınlarının saflarından bir adam yahut da birkaç yoksul adam çıkar ve eski Din adına servet iddiaharcılarına ve ahlaksız politikacılarına karşı savaşı kışkırtarak Müslümanlığın kaynağındaki kamuculuk ruhuna dönüşü savunurlar. Hazretî Ahnin mistik devrimci hattına dönüşü savunduğu için Şi'a'nın temsil ettiği hareket bu biçimde yorumlanabilir. Ama Şi'lik de zamanla ileri niteliğini kaybetmiş kendi içinden yeni sapmaların doğmasına sebep olmuştur. Dokuzuncu ve onuncu yüzyıllarda, ilk doğuşunda İsmailî mezhebinin halkın en çok edilen kullarına dayanarak gerçek devrimci bir yol tutması da bu cinsten bir harekettir. Ama sözcüklerin tuzağına düşmemek gerek. «Dinin kaynaklarına dönüş» hareketleri çok kere toplumsal ve eşitlikçi esintiler taşımakta birlikte gerçek anlamıyla ilerici bir nitelik taşımaz. Pek muğlak bir sosyalist yönün yanında, hoşgöründen yoksun mistik, hattâ fanatik yön çok kez daha ağır basar. Buna örnek olarak Fastakî Elmohad gericiğini, Arabistanda Vahabileri, Mısırdaki Müslüman Kardeşleri gösterebiliriz. Onun için bu Din mezheplerini ilerici düşüncenin desteği kılma yolundaki çabalar kuşku ile karşılanmalıdır. Ama en sert tedbirlere yer veren bir sosyalizmden yana olan Müslüman devrimçiler Peygamberi, ilk Halifeleri, «Dinin kaynaklarına dönüş hareketlerini», Orta çağ filozoflarını ve geçen yüzyılın Din reformcularını yanlarına alarak davranışlarını meşru kılmak zorunluluğundadırlar.

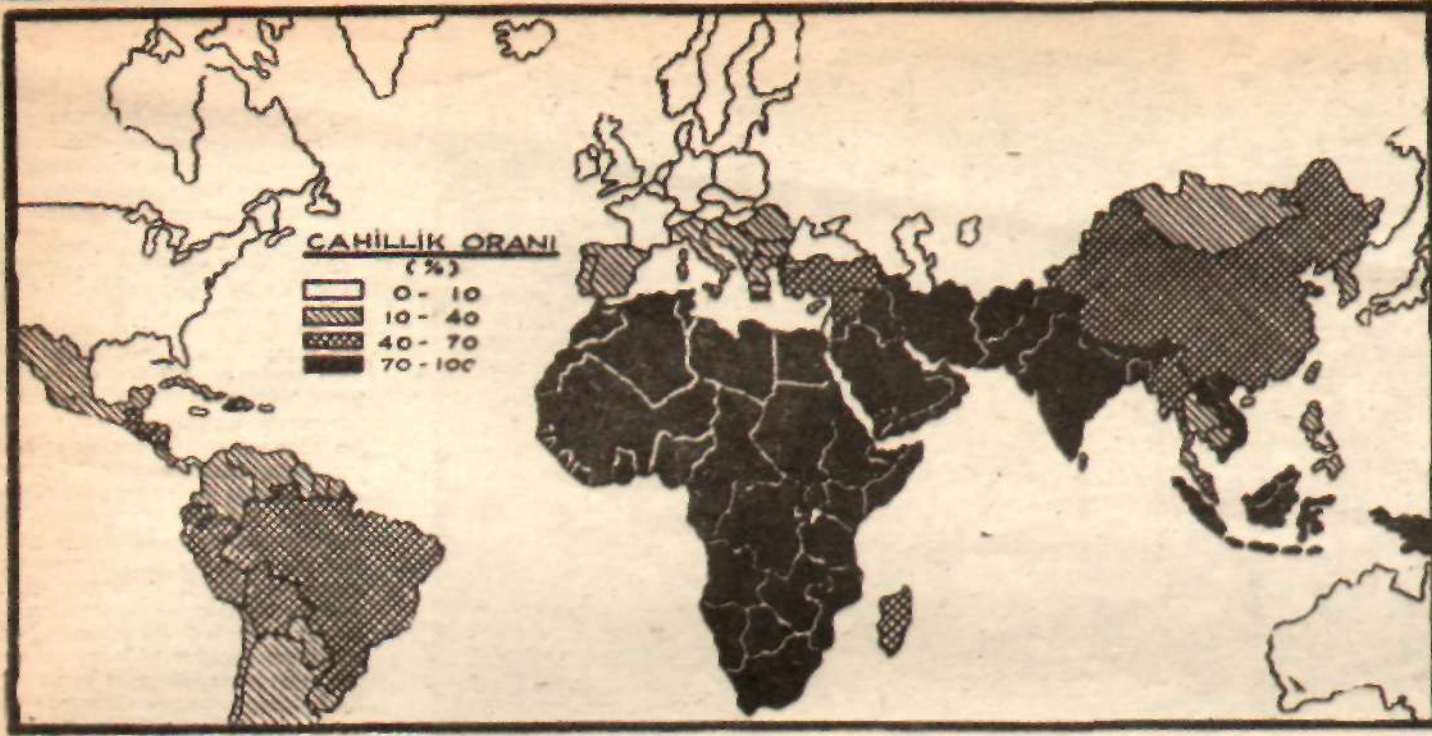
Bu biçimde Arap felsefesinin üretilmesi çok olumlu sonuçlar verebilir. Bir ulusun kendi kültürü ile bağlarını kurması her zaman iyi bir şeydir. Üstelik İslâm düşüncesinin en zengin kaynağı da buradadır. Pek uzun zamanlar bu felsefe, Cezayir gibi birçok Arap ülkelerinin üniversitelerinde okutulmaya değer sayılmadı. Malebranche, İbnî Sina'dan daha özlü sanıyordu ve El Gazali'ye küçümseniyordu. Bu eğitimin Arap üniversitelerinde yer alması yeni aydın kuşakları üzerinde derin izler bırakabilir. İlerici bir Cezayir gazetesi, İbnî Sina'nın düşüncesinin gelişmesinde alt yapının (enfratrüktürün) rolünü tanımladığını yazdığı zaman, belki de yorumunu basitleştirmiş olabilir ama gerçeğe aykırı bir şey söylemiş olmaz. Bu alanda İbnî Haldun en sonunda Montesquieu'den de ileri gitmiştir.



Cezayirli müslüman halk bir nümayişte



Mısır'da genç müslüman



ŞEKİL : I

Öğretmen durumumuz nasıl acaba? 1000 nüfusa düşen öğretmen adedi İsrailde 14, Bulgaristanda 9.5 ve bizde 3.5. Bu durumda öğretmenlerimizden bir mucize beklemeye hakkımız yok, onlar ellerini den geldiği kadar yapıyorlar. Açıkça anlaşılacak husus şu: sayıları acımlacak hatta utanılacak kadar az. Şimdi Millî Eğitim Bakanlığının uyandırdığını ve öğretmen yetiştirme okullarının sayısını hızla arttırdığını ve hatta bu okullara öğretmen bulamadıklarını duyuyoruz. Duyduklarımızın doğru olduğunu ümit ederiz.

CAHİLLİK - ZIRAAT İLİŞKİSİ

Cahillikle ilkel ziraatçılığın el ele gittiğini anlıyoruz. Bir ülke geri kalmış olarak vasıflandırılıyorsa ve ziraatta çalışan nüfusu % 70 ise cahillik oranı da yaklaşık % 70 oluyor. Yalnız, iktisaden kalmış ve cahillik yok eden ülkelerde nüfusun pek az bir kısmının ziraatle uğraştığını görüyoruz. O halde eğitimde kalkınma kendi başına soyut olarak başarılabilecek bir konu değil, bunu sağlamak için topyekûn kalkınma çabası içinde bulunmak gerek. İktisadi

MİLLETÇE UTANMALIYIZ

Endonezyada okuma-yazma bilmeyen insan kalmadı. Türkiyede ise, okuma-yazma bilmeyenlerin sayısı, 1965 yılında 1927 yılına nazaran artmıştır.

1940 yılında, bin dilli ve bin adalı Endonezya'da okuma-yazma bilenlerin oranı yüzde 7 idi. Bu oran 1960 da yüzde 20 e yükselmiş. 1964 sonunda da yüzde 100 olmuştur. 1949 da başlayan eğitim seferberliği, demek ki 15 yılda tam bir zaferle sonuçlanmıştır.

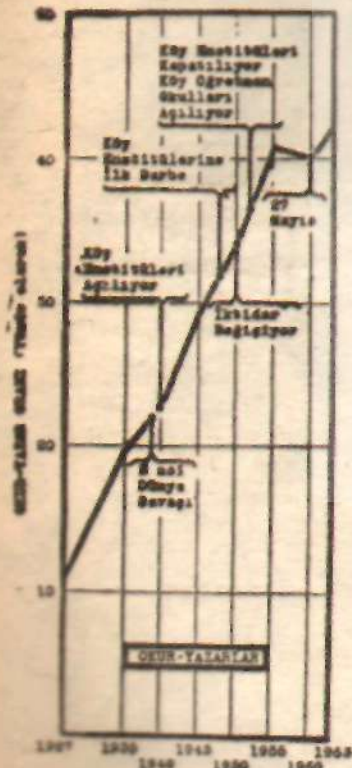
Neşe Deriş

GİRİŞ

Dünya milletlerinin hızla ilerlediği bir devirde Türkiye'mizin eğitim alanında hangi noktada bulunduğunu bilmek önemlidir. Böyle derin bir konuyu birkaç sayfaya sığdırmak güç olduğundan sadece bazı noktalara değinmeyi uygun gördük. Okuyucularımızı sıkılmamak ve mümkün olduğu kadar çok bilgiyi az yerde ifade edebilmek için, en güvenilir kaynaklardan aldıklarımızı en açık şekilde sunmak istedik. Göreceksiniz ki, aldığımız sonuçlar üzücüdür. Ama bu hepimizin üzüntüsüdür. Gerçek Türk aydınının üzüntüsüdür. Yalnız durum ne ümitsizdir ne de çaresiz. Tabii ki çaresini aramak bizim hakkımızdır, ve arayacağız da. Bunu hep beraber yazımızın sonunda yapacağız. Şimdi sizinle birlikte Türkiye'nin eğitim durumuna şöylece bir bakalım.

CAHİLLİK ORANI

Okuma çağında olan nüfusun ne kadar okur-yazar? Bu gün Türkiye'de okur-yazar oranı % 42.



ŞEKİL : II

yani cahillik oranı % 58 dir. Dünya haritasına bakınca cahillik, adeta kara bir tortu gibi dünyanın dibine çöktüğünü görüyoruz. Uygur Avrupa cahillik yok etmiş, kuzey Amerika da öyle, Rusya da. Avrupanın güneyi az bir çaba ile bu sorunu çözmek durumunda. Sonra biz geliyoruz ve bizimle beraber Madagaskar, Güney Amerika ve Komünist Çin. Bizden kötü durumda olanlar da Afrika'nın yamyamları ve Arabistan çöllerinden Hinde uzanan bahşız ülkeler. Genellikle durum böyle.

OKUR - YAZARLAR

Türkiye'de okur-yazarlar değişik devirlerde ne kadardı? 1927 erde, Atatürk'ün memleketinde reform hareketlerine başladığı devirde, okur-yazarların sadece % 10 gibi çok düşük bir mertebede olduğunu görüyoruz. Bu da hızlı gelişmeyi gerektiriyor. Evvela «Eğitim» denemelerine sonra da «Köy Enstitüleri» denemelerine girişiliyor. İkinci Dünya Savaşının engelleyici etkisine rağmen oldukça iyi sonuçlar alınıyor ve okur-yazar oranı dik olarak tırmanıyor. 1950 lerden hemen önce Köy Enstitülerine ilk olumsuz darbeyi vuruyorlar ve dik tırmanışta hafif bir sendeleme oluyor. Memleketi 1950 de devralan iktidar Enstitüleri tamamen dejenere ettiği halde ilk hız devam ediyor ve 1955 senesine kadar okur-yazar oranında artış görülüyor. Fakat alınan tedbirler beklenen sonucu veriyor ve 1955 ile 1960 arasında geçen 5 sene içinde okur-yazarlar azalıyor ve cahiller artıyor. İncelediğimiz istatistikler içinde hiçbir millette seneler geçtikçe cehaletin arttığına tanık olmadık. Bu nasıl iş? Kim yaptı Türkiye'ye bu kötü işi? 27 Mayısla beraber okur-yazarlar tekrar artmaya başlıyor. Bu artış veterani mi değil mi, şimdi biraz da bu hususu inceleyelim.

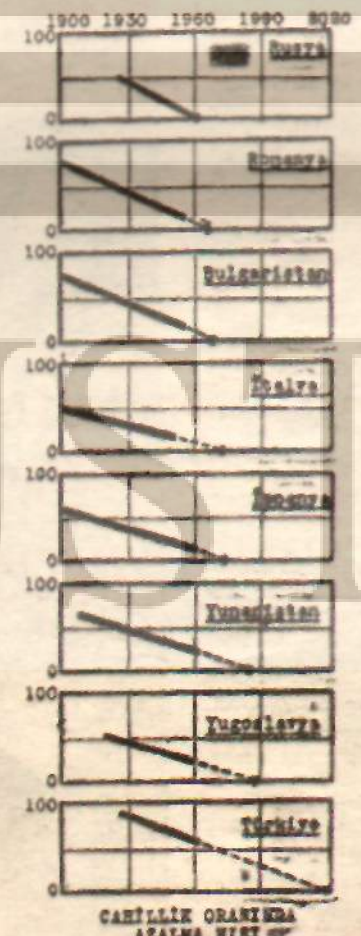
CAHİLLİK ORANINDA AZALMA HIZI

Değişik milletlerin cahillik oranındaki azalma, zig-zaglar unuttur ve çok kalın bir hat çizilirse, azalma hızı hakkında fikir sahibi olabiliriz. Meselâ Rusya oldukça dik bir inişle bu sorunu çözmüş durumda Yaklaşık olarak 30 sene de % 50 azalma var, yani senede % 1.7 civarında. Diğer milletlerin hiçbir bu hız ulaşamıyorlar, yalnız Bulgaristanla Romanya buna yakın bir hız sağlıyorlar ve şimdi içinde bulunduğumuz yıllarda okur-yazarlık sorununu çözmüş ol-

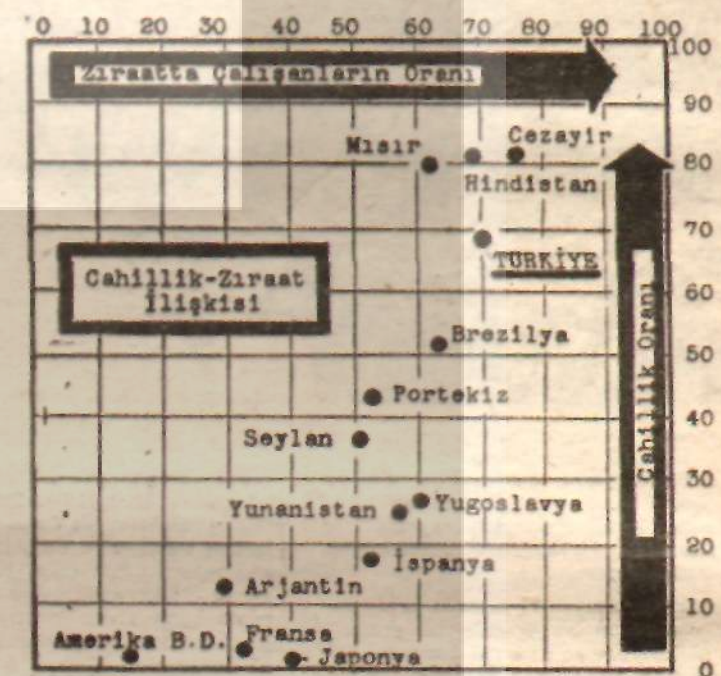
duklarını anlıyoruz. İtalya ve İspanya başlangıçta çok daha iyi durumda oldukları halde yavaş yavaş açılışla, yani daha abeste bir gidişle, önümüzdeki yıllarda cahillik yok edebilecekler. Yunanistan ve Yugoslavya yaklaşık olarak (bu hızla devam ederlerse) 1980 lerde bu sorunu çözebilecekler. Türkiye'ye gelince, bizde cahillik her yıl % 1 civarında azalıyor, demek ki yaklaşık olarak 2020 senesinde herkes okur-yazar olacak. Dünya milletlerinin ulaştıkları seviye önünde ve kalkınmalarındaki hızla kıyasla bu sonuç bizim için hiçbir şekilde tatminkâr değildir. Dünyaya «İhtifan durumun biz size yavaş yavaş yetişelim» diyemeyiz. Yapılacak şey büyük fedakârlıkları göze almak ve cahillik oranını her yıl meselâ % 2 azaltmaktır.

EĞİT - BİRİM DEĞERLERİ

Bir kişi bir yıl okula giderse bir eğitim birimi meydana gelir, yani bir eğitim-birim. Dünya milletlerinin nüfusları değişik olduğundan bunları nüfus bakımından aynı seviyeye indirmek amacı ile milletlerin nüfus yoğunluğu 100 olarak alınmış ve değerler «yüzde» olarak hesaplanmıştır. Meselâ bir



ŞEKİL : III



ŞEKİL : IV

memleketinde ilk okul mezunları % 40, orta okul % 25, lise % 9 ve yüksek okul mezunları % 1 ise bu memleketin eğitim-birimi şöyle hesaplanır:

İlk okul	40 X 5 sene = 200
Orta	25 X 8 sene = 200
Lise	9 X 11 sene = 99
Yüksek	1 X 15 sene = 15

Eğit-birim: 514

Bu esaslar göre büyük devletlerin oldukça yüksek bir seviyeye ulaştıklarını 900-1000 arası sonuç aldıklarını görüyoruz. Bizi şaşırtan, İtalya ve Fransa gibi kültür merkezlerinin pek tahmin edilmediği gibi yüksek bir değer elde edemeyişleri. Buna karşılık yine şaşırtıcı bir sonuç Çekoslovakya-Polonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan ve İsrail'in oldukça yüksek bir başarı derecesi sağlamalarıdır. Yunanistan, Kıbrıs, Küba ve hatta Güney Kore bizden ileride duruyor.

RESMİ LİSELERDE VERİM

Eğitim sisteminizin verim derecesini anlamak için liselerimizdeki durumu baktık yeter. 1940 ta bir öğretmene 25 öğrenci düşüyormuş ve o sene resmi liselerimizdeki verim % 66 mertebesinde. 1950 de öğrenci-öğretmen oranı 14 ve verim % 88. Bu tarihten sonra durum süratle aleyhimize dönüyor ve anlıyoruz ki, öğretmen adedi ne kadar çok olursa okulların verimi de o kadar yüksek olabilir. Böylece çok yakın tarihimizde demokratik eğitim adı ile sürülen sistemle ve klenoz öğretmen yetiştirme politikasının ne kadar ters sonuçlar verdiğinin açıkça görülmüş oluyoruz.

ÖĞRETMENLER

Eğitim sorunlarımızın kilit noktası öğretmenler. Eğitim demek öğretmen demek. Oyle ise bizim

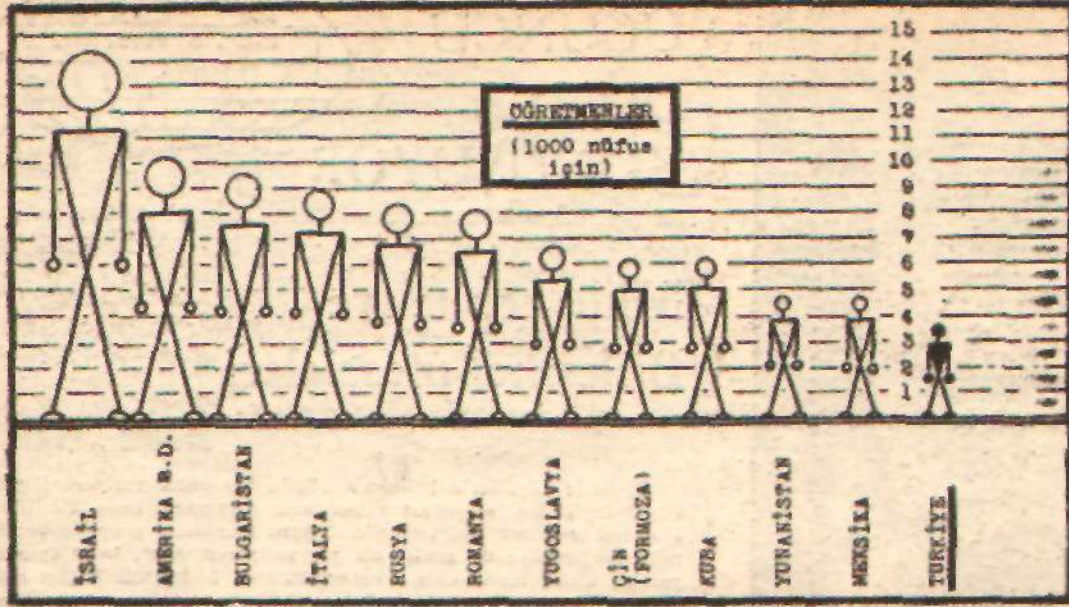
den kalkınmak gerek, endüstrilemek ve şirleşmek gerek.

SONUÇ

Eğitim konusunda durumumuzun pek parlak olmadığı anlaşılıyor. Bu durumda ne yapmak gerektiğini Türk aydını ciddi olarak düşünmeli ve çözüm yollarını araştırmalı tartışmalı ve bulmalıdır. Avrupa camiasına girmek iddiaları ile ortaya atıldığımız bu devirde başımızı suyun üstünde tutmak istiyorsak eğitim sorunlarımızı hızla çözmek zorundayız. Yarıyı cahil bir memleket ne kadar dış yardım almışa olsun çağdaş uygarlık seviyesine yetişmek arzusunu hiçbir zaman tatmin edemeyecektir. Dünya'daki en modern fabrikalar bir şehirbe eli ile gecede Türkiye'ye getirilse bunları işletecek eleman bulamayız. İnançsız eğitimlemedikçe kalkınmadan bahsetmek boştur.

Eğitim sorunlarımızı çözmek için fikir vermek bu yazımızın konusunu dışına çıkarmak olur, yalnız bu denli önemli bir konuda sadece istatistiksel bilgi vermek ve hiç çözüm getirmeden «durum kötüdür» demekle yetinmek biraz sorumsuzluk taşıyacağından kısa da olsa bazı noktalara değinmek uygun olacaktır:

- 1 Evvelâ sadece eğitim sahasında kalkınmanın mümkün olmadığını anlamalıyız. Kalkınma her sahada olacaktır, topyekûn olacaktır. Bu itibarla eğitimde ilerleme kaydedebilmek için belirli bir dünya görüşüne ve millî düzeye sahip olmak gerekmektedir. Bu düzen «Halkçılık» ilkesini sözde bırakmayan ve halka indirebilen gerçek toplumsal bir düzendir.
- 2 Halkın okumasını gerçekten arzu eden dinamik bir idare iş başında bulunmalıdır. Köy Enstitülerinin kapanmasına ve mahal mekteplerinin açıkça faaliyet



ŞEKİL : VI

göstermesine göz yummak memleketin yararına olmamıştır. Türk halkının okuması, bilgi sahibi olması, bilinçlenmesi ve sonuç olarak uyumlu hale gelmesi bugüne kadar süregelen düzenden faydalanan kişilerin yararlarına uygun gelmezse o zaman girişilecek olan eğitim seferberliğinin içten olması na imkân yoktur.

3 Köy Enstitüleri, eski ismi ile ve derhal açılmalıdır. Dünya eğitimini etkileyecek kadar kuvvetli olan bu akınun Türkiye'de doğması ne kadar övülecek bir o faysa yine Türkiye'de mevcudiyetine son verilmesi de o kadar hüznün verici bir olaydır. Gerçek Türk aydını Enstitüler savaşında direnmeli ve sebat etmelidir.

4 Yapılacak iş Nureddin Hoşca'nın dediği kadar basittir: Bilimler bilmeyenleri öğretecek. O halde eğitim görmüş insan gücü ne an güneş çapta seferber etmelidir. Bizim çalışabilecek güçte bir müteakidler ordusu tekrar vazife başına çağrılmaktadır. Eğitim görmüş, evde koca bekleyen

ve toplum için faydalı bir iş yapmayan genç kızlarımız eğitim seferberliğinin çarkları içine girmelidirler. Hatta lise talebelerinden, yaz aylarında, eğitim alanında faydalanmalıyız. Bu işler nasıl tahakkuk edecek? Herşeyden önce aydınlarımız böyle bir çabanın zorunlu olduğuna inandırılacaklardır. Ondan sonra, milli bekasatı güvenlik altına almak isteyen her demokratik rejimde olduğu gibi kanun zoruna müraaat edilecektir. Hiç şaşmayınız, kanun zorunlu demokrasinin teminatıdır. Unutmayınız ki, mecburi askerlik kanunun zorunlu ile sağlanmakta ve yine, anarşi kanun zorunlu ile önlenmektedir.

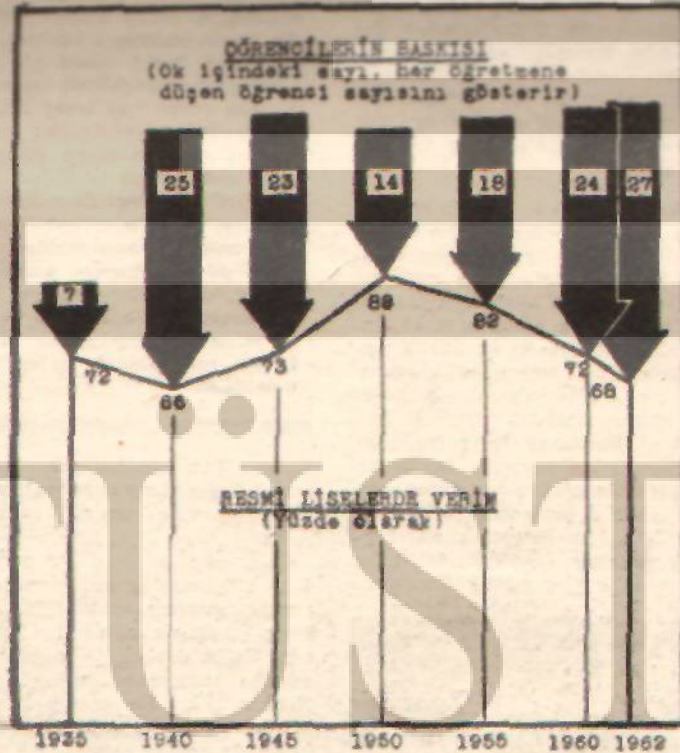
5 Eğitim sistemimizin genel kurmaylık seviyesinde, müşavir, namı altında, vazifelendirilen yabancı uzmanlar derhal iş başından uzaklaştırılmalıdır. Türkiye'de Türkler için eğitim, ancak Türkler tarafından planlanmalıdır. Bugün milletlerin sadece siyasi özgürlükleri ne sahip olmaları hiçbir anlam taşımaz, asılan ekonomik ve kültürel özgürlüğü elde tutabilmektir. Millî bekanın temel taşları olan askerlik ve eğitim ancak vatan çocuklarının ıcrasına tevdi edilebilir.

Bazı konularda yeteri kadar bilgi sahibi değilsek belirli bir süre için, bazı konularda, yabancı öğretmen kullanabiliriz, fakat bir an

evvel kendi evlatlarımızı dış ülkelere gönderip kendi uzman öğretmenlerimizi yetiştirmek ve yabancı öğretmenlerin yerine ikame etmek amacımız olmalıdır. Ama yabancı uzmanları Türk eğitim politikasında söz sahibi kılmak asla çıkar yol değildir.

6 Acele etmeliyiz. Zaman aleyhimize çalışıyor. 10 sene önce normal bir hızla eğitim sorunlarımızı çözebilirdik. Bugün orta siddette tedbirler almak zorundayız. Akıllanmaz ve işleri ihmal edersek yarın pek çok tedbirlere başvurmak ihtiyacını duyacağız. Durumu bu radeye getirmemeliyiz. Milletçe büyük fedakârlıkları göze alabileceğimizi ispat etmeliyiz, çünkü fedakârlığa kattanmadan, cesaretle göstermeden ve içten olmadan sonuç alamayız. Türk aydınım çetin savaşlar bekliyor.

Faydalandığımız yayınlar: Türkiye'de Eğitim, M. N. Kodanoglu, Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü yayınları L'analphabétisme Dans Le Au Monde Du XX Siècle, UNESCO International Yearbook of Education, UNESCO Manuel des Statistiques de l'Education, UESCO Statistical Yearbook, UNESCO



ŞEKİL : VII

YÖNSÜZ BİR SALDIRI

Sabahattin Eyuboğlu, Fay Kirby Berkes'in 95 inci sayısında yayınlanan «İşini bilir bir Amerika'ya hediyeler 796 bin lira» başlıklı yazısına cevap veriyor. Fay Kirby Berkes'e yazısında, çok sevdiğim ve saydığım Sabahattin Eyuboğlu'nu incitecek bir yan bulunduğunu düşünmediğimizi ve aydınlar arasındaki bu tarz tartışmalardan üzüntü duyduğumuzu belirttik, cevabı yayınlıyoruz:

Sabahattin Eyuboğlu

Türkiyenin gerçeklerine eğilmek te, kör inançları, saplantıları, sapıklıkları sarsmakta, yolsuzluklar sorumsuzluklarla savaşmakta yürekli ve bilinçli bir yol tutan derginizin 22 Ocak 1965 tarihli sayısında, Fay Kirby Berkes'e bana yazdığı açık mektubu şaşkınlıkla okudum. Bu mektup, derginizi, Fay Kirby Berkes'i beni ve daha birçoklarımı garip duruma düşürmekte; gereksiz, yönsüz, patavatsız bir saldırı niteliği taşımaktadır. Açıkça susadığımız bugünlerde, yeni kör düşüncelerine meydan vermemekte daha titiz davranmamız gerekirdi. Gerçeği arayanların birbirini destekleyecek yerde kösteklemesi, Fay Kirby Berkes'in ileri sürdüğü «kavgada yumruğun hesabı olmaz» gerekçesiyle dostlarına dostlara çamur atması, derginizin savdığı yolsuzluklardan daha az önemli değildir. Yayımladığımız mektubun benden beklediği otokritik, ben de herı bayaz Berkes'den, hem de derginizden bekliyorum.

Okuyucularımıza da şaşırttığım sandığım bu kör düşüncünün aslı şudur: İstanbul Üniversitesi 954 yılından beri, türlü yoksulluklar ve zorluklar içinde, benim de katıldığım bir kültür filmleri çalışmasına başlamıştır. Sinema diliyle bir çeşit Anadolu destanı olan bu filmlerin amacı, kendi topluluklarımızda yaratılmış kültür değerlerini benimseyip, hem milleti mize, hem de dünyaya kendi anlatışımızla tanıtmaktır. «Hissî Güneş» ile başlayan bu filmler (ki bu yıl onuncusu yapılmıştır.) Türkiye'de özel sektörden rahat beslenmediği için yalnız üniversitelerde, okullarda, derneklerde gösterilmektedir. İsteyen Türk ve dünya üniversite ve kültür kurumlarına gönderildiği gibi, masrafı kendilerine ait olmak ve kârsız kültür hizmetinde kullanılmak şartıyla, bu filmlerin birer kopyesi bile verilmekte dir. Üniversite ile birlikte, bizler de, bu işte para kazanmayı değil, kültür değerlerimizi yaymayı düşünüyoruz. Onun için, filmlerimizin çok görülmesi, bizim asıl kazancımızdır. Bununla beraber, istenirse ve ticaretten anlayan kişiler üniversiteye yardım ederse, bu filmler üniversite için bir gelir kaynağı da olabilir. Dünya sinemalarının sömürülenleri arasında perende atmak bizim haremiz değildir.

Dostumuz Fay Kirby Berkes'in oir polis romanına çevirdiği ICF hikâyesine gelince; Ben bu kültür derneğinin temsilcisini sadece görürüm. Gördüğüm zaman da İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünde bizim filmlerden bir kaçınına birer kopyesini, bir anlaşma karşılığında masrafları ICF'e ait olmak, ticaret yoluna gidilmemek, gidildiği takdirde kârın İstanbul Üniversitesi'ne verilme şartıyla almış bulunuyordu. Aynı gün, Kapalı Çarşıya Amerikan üniversitelerinin folklor müzeleri için yüzlerce müzik âleti almaya gidiyordu.

Garip tesadüfe bakın ki, onbeş yıl kadar önce bir kez buluşup Köy Enstitülerinden anlaşarak konuştuğumuz Fay Kirby Berkes, geçen yaz Türkiye'ye geldiğinde bana da uğruyor. Aynı gün, bir dostumun Amerikada okuyan kız

Filiz Balkar'ın bana gönderdiği bir resimli belleten — Türkiye'ye ait kırallık ve satılık kültür filmlerini, manzara resimlerini ve buna benzer şeyleri Amerikalı mektuplara sunan bir ICF broşürü — masamda duruyordu. Bizim filmlerin de bu arada satışa çıkarıldığını görmek tuhafıma gittiği için, yeni yurttaşımız Fay Kirby Berkes'den, bu ICF'i bir kültür derneği olarak nasıl tanıdığını sordum. O da fazla birşey bilmediğini, ama bilgi edinirse bana yazacağını söylemişti. Ertesi gün, broşürü üniversiteye vermiş ve bu vesile ile Üniversitemin ICF ile anlaşmadığı sözesinin Amerikan Konsolosluğunun da tasdik ettiği bir suretini görmüştüm. Onemli olan filmlerimizin görülmesidir, üniversite ICF'den her zaman her şap sorabilir diye, ben bu işi unutmuşum bile. Birden Fay Kirby Berkes'in bana vereceği bilgiyi yarım yamalak YON dergisine verdiğim ve beni (niçin beni?) yüz yirmi bin dolarlık bir Türk servetini Amerikalılara hediye etmekle suçlandığını görüyorum. Olacak şey mi bu? Oluyor işte... Atasözünü ne diyor: Akrep etmez akrabanın akrabaya ettiğini. Meraklı okuyucularımıza bu vesileyle şunları söyleyeyim: Benim hizmetime girdiğim İstanbul Üniversitesi Film Merkezini bugüne dek harcadığı para ikiyüz elli bin Türk lirasını geçmediği gibi, bu para ile yapılan ve hem içeride hem dışarda milyonlarca insana gösterilmiş ve gösterilecek olan filmler elimizden çıkmış değildir. İstenirse ve uğrarsanız, her zaman kültür hizmeti dışında, Üni versiteye kazanç da sağlanabilir. ICF bu filmleri birçok insanlara gösterip kazanç sağlarsa, bu kazanç bizim zararımıza olmadığı gibi, hesabı da sorulacaktır elbet.

Sözümü bitirirken, Fay Kirby Berkes'in derginiz yoluyla bana attığı hesapsız yumruktan başka bir yarar sağlamak istiyorum. Gelişmemizde cömert ve önemli bir rol alan derginiz, gerçekten yararlı eleştirme ve uyarımları yanında, yersiz ve yönsüz saldırılarına da henederse yer veriyor. Bir yazının canla baş'a kurduğu duvarı, bir başka yazının aynı yapıda sorumsuzca yıkmamalı. Başka dergilerde görüp geçtiğimiz bu tutarsızlık sizin derginizde, gördüğünüz işin önemi ölçüsünde üzüyor insanı. Bu yazım sizi daha titiz bir davranışa yönlendirir, bana bilmeyecek attığınız yumruğa razıyım.

İMECE

Ozellikle Köy Sorunlarını İşleyen

AYLIK FIKIR VE SANAT DERGİSİ

İMECE'yi Ankara ve İstanbul'un başlıca bayilerinde bulabilirsiniz.

Fiyatı 100 kuruş, yıllık aboneliği 10.— liradır.

Abone ve haberleşme adresi: P.K. 373 — ANKARA



NEZLE
VE BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI



GRİPİN
4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir

YÖN'e ABONE OLUNUZ
ABONE YAZINIZ

TOROS CANAVARI

Avni Dilligil'in yönetimindeki Halk Tiyatrosu, ünlü mizahçımız Aziz Nesin'in «Toros Canavarı» nı oynuyor. Para güçlükleri içinde bulunduğu apaçık görünen Halk Tiyatrosunun iyi niyeti, gayreti, sevki «Toros Canavarı» nın seyirciye «oyunması» gerektiği gibi sunulmasını çok engellemiş. Oysa, Aziz Nesin'in yaptığı çok sağlam kuruluşlu bir oyun, bir toplumsal hiciv. Olaylar birbirini mantığı zedemeleden kovalıyor. Tipler aharılmamış, günlük hayatımızda her gün rasıyabileceğimiz kişiler yağmur gibi kesiksiz yağın nüktelede bir ölçüsüzlük yok, insanı tedirgin etmiyor. Ama Dilligil, ne-jense, oyunun bütün yükünü bu nüktelelere yüklemeye yolunu seçmiş. Bu yüzden oyuna baştan sona damgasını vuran «tulûat» in zararlı etkilerinden bırakın oyunu, kendisini bile kurtaramıyor.

KONU

«Dar geliri» dediğimiz cinsten dört kişilik bir ailenin serüvenidir oyun. Baba (Avni Dilligil), hayatında bir karmacıya dahil icinmemiş, dürüst, evine bağlı bir emekçi. Anne (Birbahar Kerigan) kocasına bakmak ve çocuklarını yetiştirmek için «saçını süpürge etmiş» bir kadın. Evin kızı (Gül Akdoğan) çeyizini isleyerek hayırlı bir

kusmet bekliyor. Oğul (Engin Acuntaş) Tıbbiyede okuyor. Allenin başı derde, Ev sahibi, (Muharrem Gürses) kiraya zam talepleri imkân ölçüsünde yerine getirilmesine rağmen alileyi evden atmayı kafasına koymuş. Tahliye davasını kaybdince de arzusundan dönmemiş, aksine hürsi artması Allenin üst katına günün yirmidört saatinde tepinen, plâk çalan, tavam delerek aşağıya su döken kimseleri, alt kata da bir «Galata külhanbeyi» ni yerleştirmiş. Dar geliri alileye dünyayı zindan ediyor. Ev sahibi zorbalık silâhlarıyla saldırdıkça, alle de hukuka sirt vere rek direnme çabasında.

Sonunda iş dayanılmaz keriye varınca, herkes Babayı karakola şikâyete zorlamaya başlıyor. Baba, hayatında karakola adını atmamış, korkuyor. Evin bir köşesine astığı «Yardımcısındır doğruların Hazretî Allah» lâvhasındaki tevekkül felsefesi ile her kötülüğe boyun bükme eğiliminde, pısrık bir adam. Ama başka çare de yoktur. Baba, adamları geril gitse de bir gece karakolun yolunu tutmak zorunda kalır. Gene de giremez içeri bir türlü. Fakat hareketlerini «şüpheli» bulan bir bekeçi tarafından yakapaça içeri alınır. Bu bölümde



Halk Tiyatrosunda oynanan «Toros Canavarı»ndan bir sahne

vatandaş-polis ilişkilerinin bir hıvını görürüz. Baba, karakolda önce herhangi bir vatandaş gibi «muamele» görür. Ama işler, bir polislin teşhis ile değişir. Polis, aylardan beri «Toros Canavarı» adlı bir azaflı aramaktadır. Meğer bu Toros Canavarı, bizim ken di halindeki alle Babasının kaybet-tiği nüfus kâğıdını bulmuş ve o-nun hüviyetini benimsemiştir. Bu vahşik yüzünden, kahramanımız Toros Canavarı diye yakalanır. Bu andan itibaren toplumun ona kar ş ilgisinde ve davranışında büyük

bir değişiklik olur. Önce polisler, hor gördükleri bu sünepi ihtiyara karşı tavırlarını değiştirirler, ona içine biraz da saygı karışan bir korku ile bakmaya başlarlar. Resimleri gazetelere basılır, evi rö portaj için koşan muhabir ve fotoğraççılar dolar. Hatta bir film şirketi «Toros Canavarı» nu hayatını çekmek için alle ile pazar lıklara girer! Herkes bu «karıncayı» bile incitmemiş, korkak adamın kan dökücü bir canavar olduğuna kolaylıkla inanır. Hatta kırk yıllık karısı, kızı ve oğlu bile... «Mr. Hayd Dr. Ceylik» dediği gibi, iki ruhlı bir adam olduğuna kanaat getirirler. Bu şöret, babanın cezaevinde büyük itibar görme sine yettiği gibi, alileinin durumu nu da değiştirir. O insafsız ev sahibi, fedaisi olan külhanbey «To ros Canavarı» nın yüreklere saldırdığı dehşetle kuşaya dönmüşler evi boşaltma gayretlerinden vazgeçtikleri gibi, allenin evlerinde kal masında duydukları «seret ve if-tihars» ı ifade yarışına girerler. Bu ba bir süre yattıktan sonra aştan faydalama cezaevinden çıkar. Canavarnın serirdine yılan ev sahibi ve külhanbeyi, onun gazabına uğ ramamak için nasıl dalkavukluk edeceklerini şaşırırlar. Karısı, oğ lu ve kızı, Babanın cezaevinden çıkışından dolayı sevincecekleri yer de üzgündürler. Bir canavarla bir çat altında yaşamak zorunda kal ma korkusu kadar, onun şöreti ni paraya çevirne yolundaki ümit lerle de (hayatını, bir gazetedede tel rika ettirmek, bir film şirketiyle anlaşmak gibi) suya düşmesi de allenin Babaya düşman gözleyle bakmalarına yol açar. Hayatını kendilerine yakfettiği aliesi Babaya yabancılaşmış, ondan bucağ kaçır olmuştur. Bu durum dan çok üzülen Baba, ruhi denve-sini kaybetmiş ve kendisini evin

bir odasına hapsedmiştir. Bu sırada asıl Toros Canavarı yakalanır. Bu olay da Babanın alle çevresinde «adeli liltbars» etmesine yetmez. Aksine, herkes ona kızgındır. Allenin para kazanma ümitleri kal mamıştır. Simdi canavar, bir saltekar olarak görünmektedir gözle rine... Ev sahibi peşine fedaisini katarak eve gelir. Alileyi kapı dışarı edecektir. Evsahibinin şirretliği sonunda Baba, işi anlayıp artık kendisine karşı biraz olsun acıma duyan kızının da yalvarmalarıyla mahbesinden dışarı fırlar. Artık tam bir «canavar» olmuştur. Karşı sinda mütevekkil bir sünepi bu-facağın sinan ev sahibi ile fedaisi bu canavardan korkarak kaçar lar. Oyun biter.

OYUN

Bir sahneye koyucu olarak «Toros Canavarı» nı başarılı bir şekil de yorumladığını ileri sürmek cesaretini kendisinde bulamayacağını sandığımız Avni Dilligil, oyuncu olarak da iyi not alacak durumda değil. Birinci ve ikinci perdelere (zaman zaman çizginin üstüne de çıkmayı başarmasına rağmen) vasat. Ama üçüncü perdedeki, o Muhsin Ertugrul —daha doğrusu Emil Janlgs— üzensiz kompozisyonu anlamak mümkün değil. «Soh vet Hurban» yerine bir «Korku Kurbanı»!... Bunun ne gereği var di?

Muharrem Gürses, ev sahibinde başarılıydı. Keza Engin Acuntaş da görevini yapıyordu. Diğerleri içte hiç bir şey söylememek da ha iyi olacak.

Sonuç olarak, bütün kusurlarına rağmen gene de gidip görmek lâzım. Aziz Nesin'in «Toros Canavarı» nı.

H. A.

KEMALCİLER

1. KARGILAMA

Boynunda asılı Kur'an
İngiliz altını düşer arasından
Adı güzel Muhammedin
Inancını çalan yavuz hürsüz
Anzavur

Adı Osmanlı paşası,
Saldırgan sömürgeci maşası
Kırsı bacaklarıyla seğirtip gelir,
Vurmaya Anadolu halkını
Gâvur oğlu gâvur

2. YEGİTLEME

Geyve boğazında bir su aktıyordu
Yarbay Mahmut bey
Nisan çiçekleri açmış
Gözleriyle bakıyordu
Yarına akan suya

Yazılmıştı gönülle ve inanca
Kuvayı Milliye ordusuna
Yaşamamış tadı
Bir yeni dünya için yaşamadaydı
Kemalçivdi adı

3. TAŞLAMA

Kemalçilere karşıydılar
Hep karşıydılar
Güzel iyi halktan yana
Cânın dünyadan yana
Aydınlık olan herseye.

4. ULUSLAMA

Çekip Anadolu toprağından
Sekuklu İslamın
Başkaldırması Milliyetçiler
Osmanlı ümmetine
Türkçüleri veriyeni.

Dirliterek ölü evinden
Salımlardı çağa doğru
Bir üfusun haklarını
Başkaldırmaslardı Osmanlıya
Sürüp Türkman atlarını.

5. HALKLAMA

Bilmeliydi halk
Nasıl bilsindi?
Yorgundu, fakirdi, ezilmişti
Sömürücü banker baki
Sömürücü Bolu çarşısı.

Uyanmalıydı halk
Nasıl uyanırdı?
Seriatın kara örtüsünde
Bunalmıştı, uyuza kalmıştı
Ağaların kapısında.

6. GÜZELLEME

Mahmut bey gülü kuruyordu
Hendek boğazında at üzerinde
Bir yarın var ki geliyor,

Adım gibi biliyorum
İnce sehee vell gibi.

Kemalçilerin Ankara vola
Çayır çimen döşeli
İnce ince usul usul dağlardan
Bağımsızlığın ala geyiği
İncecek bir sevgili gibi.

7. KARŞILAMA

Karşılaştılar ateş ederek.
Birbirlerine, vınladı kursun
Bir ses aman diledi!
Boğuk bir orman yangını
Gibi bir ses karşı vfinden

Mahmut bey eytili:
Aman dileyene ateş keselim
Keselim ya, kimliniz siz?
Halfe ordusunuz, ya siz?
Biz mi? Biz, Kemalçiyiz.

8. AGITLAMA

Kalleştir halain kurşuna
Mert olsa hiç satılır mıydı
İngiliz mah tifeğe?
Mahmut beyi vurdular Hendek
volunda
Ateşin kesildiği yerde

Mahmut bey! Mahmut bey!
Gözleri açık uyur
Yirmi üç Nisan sabahı
Halk egemenliği bayrağına
Kanı karışmış ilk devrimci!

9. MISİLLEME

Mahmut beyin acısı
Bir ince kursun gibi
Girdi Kemalçilerin böğürüne
—Ağlamaya vakit yok— ekti
yollara
Ali Fuat paşa, omuzunda filinta.

Kuvayı Milliye atlarını
Vardılar demir yolundan
Adapazarına girdiler
Halfe ordusunu kurdular
Asiiler Müdurnu müfessül.

10. KEMALLEME

Daha bitmedi daha dur
Sömürgeci ümmün beslediği
Anzavur
Yarın daha çoğalacağız
Bir kurtuluş ordusu olacağız
Basacağız ortacağ düzenini!

Osmanlı derebeylerinin
Zalimlinü, halkın ortasında
Güpegündüz uyanık ve bilinçli
Mahmut beyin namuslu başı adına
Tarihini darıfacına asacağız.

Halkla güzel halkla birlikte
Gelen düzen Kemalin düzeni
Mahmut beyin düştüğü yerde
açacak
Özgürlüğün çileli gülü
Kan kızırmaz halk zelin!

Ceyhun Atuf Kansu

Kurtuluş Savaşı Destanı'ndan

HİKAYE-İ ARHAVİLİ İSMAİL

Karantıda kurşunî derisi kırmızıya boyanan
baltabaş gemi
düşman torpitosudur.
Ve dalgaların üstünde sallanarak
alev alev
yanan
Şaban Reisin beş tonluk takası.
Kerempe Fenerinin 20 mil açığında
gecenin karanlığında
dalgalar minare boyundaydılar:
ve başları bembeyaz
parçalanıp dağılıyordular.

Rüzgâr

yıldız-poyraz.
Esirlerini bordasma alıp
kayboldu düşman torpitosu.
Şaban Reisin teknesi,
ateşten direği ile gömüldü suya.
Arhavili İsmail bu ölen teknedendi.
Ve şimdi

Kerempe Fenerinin açığında
batan teknenin kayığında
emanetiyle tek başmadır,
fakat yalnız değil
rüzgârın
bulutların
ve dalgaların kalabahği,
İsmailin etrafında hep bir ağızdan konuşuyordu.
Arhavili İsmail

kendi kendine sordu:
— Emanetimizle varabilecek miyiz?
Kendine cevap verdi:
— Varmamak olmaz,

Gece Tophane rıhtımında
Kamaçı ustası Bekir Usta ona
— Evlâdım İsmail,
Hiç kimseye değil
bu sana emanettir,
dedi

Ve Kerempe Fenerinde
düşman projektörü dolasına takanın yelkenlerinde
İsmail, reisinden izin isteyip,
«— Şaban Reis,
emaneti yerine götürmeliyiz» deyip
atladı takanın patalyasına
açıldı..

«Allah büyük
ama kayık küçük» demiş yahudi
İsmail bodoslamadan bir sağnak yedi,
bir sağnak daha
peşinden üç kardeşler.

Ve denizi bıçak atmak kadar iyi bilmeseydi eğer
alabora olacaktı.

Rüzgâr, tam kerte yıldız döniyor.

İa karşıda bir damla kırmızı ışık görünüyor:
Sivastapola giden bir geminin
sancak fen-

Elleri kanayarak

İsmail gekiyor kürekleri.

İsmail rahattır.

Kavgadan

ve emanetten başka herşeyin haricinde.

İsmail seferinin içinde...

Emanet,

bir ağır makinalı tüfektir

Ve İsmailin gözü tutmazsa liman reislerini

ta Ankaraya gidip

onu Kemal Paşanın eline teslim edecektir.

Rüzgâr,

bocalıyor.

Belki karayel gösterecek.

En az onbeş mil uzaktır en yakın sahil.

Fakat İsmail

ellerine güveniyor.

O eller, ekmeği, küreklerin sapını, dümenin yekesini

ve Kemeraltında Fotikanın memesini

aynı emniyetle tutarlar.

Rüzgâr

Karayel göstermedi.

Rüzgâr,

yüz kerte birden atlayıp

bir anda bütün ipleri bıçakla kesmiş gibi
düştü

İsmail bunu beklemiyordu.

Dalgalar bir müddet daha
yuvarlandılar teknenin altında
sonra deniz dümdüz

ve simsiyah durdu.

İsmail şaşırıp bıraktı kürekleri

Ne korkunçtur düşmek kavganın haricine

Ve bir korku düştü İsmailin içine

ve bir balık gibi ürkerək

bir sandal

bir çift kürek

ve durgun

ölü bir deniz şeklinde gördü yalnızlığı.

Ve birdenbire

öyle kahrolup duydu ki insansızlığı

elleri yıldılar

vüklemler küreklerle,

kürekler kırıldılar.

Salar tekneyi açığa sürüklüyor.

Artık hiç bir şey mümkün değil.

Kaldı ölü bir denizin ortasında

kanayan elleri ve emanetiyle İsmail.

İlk önce küfretti.

Sonra «elham» okumak geldi içinden.

Sonra güldü

eğilip okşadı mübarak emaneti.

Sonra...

Sonra malûm olmadı insanlara

Arhavili İsmailin akıbeti..

Nâzım Hikmet

BÖYLE BAŞA
BÖYLE TARAK

Nijat Özön

TEKRARLANMIŞ
GEREKEN SÖZÜ1959 yılında Tarık Kakıncı
«Yurt» dergisinde «Eleştirmeci-
lik Sorusu» adlı sayıda bir sorusorma yayımlanmıştı. Soruşturma
ya «Yurt»'ın üç sayısında geniş
yer ayrılmasına rağmen, katılan
eleştirmenlerin sayısı ile sorular
çok, verilen cevaplar geniş oldu.

lundan, Kakıncı soruşturmanın
tamamını yayımlıyamadı. Oysa
yayımlanmayan sorular içinde, ya
yayımlanmış olanlardan daha önem
lileri de vardı. Bunlardan biri
şuydu: «Genel kanaat şu: Türk si-
nema eleştirmenleri batılı yabancı
filmlere gösterdikleri hoşgörü
yü Türk filimlerinden esirgemek-
tedirler. Yerli film eleştirmelerin
de şiddetli bir dil kullanmaktadır.
Bu çeşit şiddet kullanarak si-
nemamızın iyile doğru yöneleceği
ne ve düzeleceğine inanıyor mu-
sunuz?»

Gerçekte bu biraz gecikmiş bir
soruydu; çünkü Kakıncı'nı bunu
ortaya attığı 1959 başında (soru-
ları o vakit yollamış) eleştirile-
rin dili alabildiğine yumuşamıştı;

eleştirmenler ile sinemacılar, da-
ha doğrusu sinemacıların biraz
aklı başında, sağduyulu olanları
bir balayı yaşamaktaydılar. Bu
soruyu daha önce sormak gerekir-
di. Nitekim 1956 başlarında «Sine-
ma» dergisini yayımlayanlar bu
soruyla enine boyuna incelemişler
hattâ meseleyi daha geniş olarak
de alıp, yerli sinema karşısında
nasıl bir tutum benimsenmesi
gerektiğini uzun uzadıya düşün-
müşlerdi. O vakit varılan yargı
şuydu: Sinemamız, bir iki iyini-
yet gösterisi bir yana bırakırsa
tam bir çıkmaz içindedir. Bu çık-
mazdan ne kurtulma çabası, hat-
tâ ne de isteği vardır. Korkunç
bir ticarî zihniyet, bütün sinema-
mız boyunduruğu altına almış-

ti. Bu zihniyet ilerisi için umu-
da yer bırakmadığı gibi, tek tek
zihniyet gösterilerini de hemen
boğmağa çalışmaktadır. Burdan
kolaysa bu zihniyetin yıkılması ge-
reker. Bu da ancak bu zihniyete
karşı açılacak yoğun, düzenli bir
mücadeleyle sağlanabilir. Acıma-
yız, sert, gerekirse saldırgan bir
dille bu zihniyete karşı çıkmaktan
başka yol yoktur. Nitekim «Sine-
ma»da, daha büyük ölçüde de o za-
manın en çok satılan haftalık si-
yasal dergisi «Aktis»in sinema say-
fasında tutulan yol buydu. Bu-
nun olumlu sonuçları da kendini
göstermekte gecikmedi. Bir za-

